

RUS ADABIYOTINING RIVOJLANISH TARIXI VA UNING O`ZIGA XOSLIGI

Babasaidova Saboat Maksumovna

Toshkent viloyati Quyi Chirchiq tumani 35- sonli maktabning

Rus tili va adabiyoti fani o`qituvchisi

Annotatsiya: Rus adabiyoti yoki uning muhojirlari va bir paytlar tarixan Rossiya yoki Sovet Ittifoqi tarkibiga kirgan bir qancha mustaqil xalqlarning rus tilidagi adabiyotini anglatadi. XIX asrga qadar Rossiyada xalqaro miqyosda o'qiladigan adabiyotlar juda kam edi. Adabiyotning asosiy shakli kiritilgan bilinybyliniya va skaskiskazku (xalq va ertaklar), butparastlarning urf-odatlaridan kelib chiqqan bo'lib, tarixiy asosli Boshlang'ich yilnomasi, O'tgan yillar ertagi, va xristian ruhidan ilhomlangan Ushbu maqolada rus adabiyotining rivojlanish tarixi va uning o`ziga xosligi haqida so`z yuritilgan.

Kalit so`zlar: Kumush asr, tarixiy asar, rus adabiyoti, sotsialistik realizm, Petrin davri, Chigirin kampaniyalari, yangi darajadagi badiiylik.

Taxminan 1830 -yillardan boshlab rus adabiyoti shoir Aleksandr Pushkin bilan boshlanib, jahon adabiyotining eng buyuk ikki yozuvchisi Lev Tolstoy va Fyodor Dostoevskiy, dramaturg va qissachi Anton Chexov bilan yakunlangan ajoyib "oltin asr" ni boshidan kechirdi. Yigirmanchi asrda rus adabiyotining etakchi namoyandalari qatoriga Vladimir Mayakovskiy, Boris Pasternak, Anna Axmatova va Jozef Brodskiy singari xalqaro miqyosda tan olingan shoirlar, nosirlar Maksim Gorkiy, Vladimir Nabokov, Mixail Sholoxov, Mixail Bulgakov va Aleksandr Soljenitsin kirgan. Yigirmanchi asrda rus adabiyoti sotsialistik realizmning sovet siyosati nazorati ostiga o'tdi, bu kommunizm qulagunga qadar rasman tugamadi. Kommunistik dogmaning qo'llanilishi majoziy va tom ma'noda ko'plab ovozlarni o'chirib qo'ydi. Qadimgi rus adabiyoti qadimgi rus tilida yozilgan bir necha durdona asarlardan iborat (odatda eski

cherkov slavyanlari deb ataladi, lekin ularni hozirgi cherkov slavyanlari bilan adashtirmaslik kerak). Bu turdagi anonim asarlarga o'z ichiga oladi Igorning kampaniyasi haqidagi ertak (Slovo o Polku Igoreva, Slovo o Polku Igoreve) va Doniyor Immuredning ibodati (Molenie Danila Zatochnika yoki Moleniye Daniila Zatochnika). Deb nomlangan jitiya svyatix (zhitiya svyatikh, Azizlarning hayoti) qadimgi rus adabiyotining mashhur janrini shakllantirdi. The Aleksandr Nevskiyning hayoti (Jitie Александра Nevskogo, yoki Jitiye Aleksandra Nevskovo) taniqli misolni taklif qiladi. Boshqa rus adabiy yodgorliklariga quyidagilar kiradi: Zadonschina, XIV asr oxiri, Dmitriy Donskoyning jasorati va Oltin O'rdaning 1380 yildagi Kulikovo jangida mag'lubiyati haqida yozilgan adabiy asar. Fiziolog, hayvonlar va qushlar (sher, burgut va boshqalar), afsonaviy mavjudotlar (feniks, kentavr, siren va boshqalar), toshlar va daraxtlar haqidagi ma'lumotlarni o'z ichiga oladi. Hikoyalarga o'rta asr xristian ramziyligi ruhidagi sharhlar qo'shilgan. Dan olingan tasvirlar Fiziolog eski rus adabiyotida, ikonografiyada va kitob bezashida o'z aksini topdi. Xulosa, tarixiy asar, birinchi marta 1674 yilda Kievda nashr etilgan. Xulosa tarix bo'yicha birinchi slavyan darsligi edi. Bu XIX asr o'rtalariga qadar juda mashhur bo'lgan va 30 ta nashrdan omon qolgan. Kitob slavyanlarning kelib chiqishi va turmush tarzi tarixi bilan boshlangan va birinchi nashrda XVII asr o'rtalarida tugagan. Ikkinchi va uchinchi nashrlar (1678 va 1680) 1677-1678 yillardagi Chigirin kampaniyalari bilan tugadi. Xulosa Kiev Rusining tarixi, mo'g'ullarning Rusga bostirib kirishi, ukrain xalqining Qrim tatarlari, Turkiya va Polshaga qarshi kurashini o'z ichiga oladi. Uch dengiz ortida sayohat, sayohat yozuvlari shaklidagi adabiy yodgorlik, 1466-1472 yillarda Hindistonga sayohati chog'ida Tverlik savdogar Afanasiy Nikitin tomonidan yozilgan. Uch dengiz tashqarisida sayohat qat'iy tijoriy, diniy bo'lmagan sayohatni tasvirleydigan birinchi rus adabiy asari edi. Muallif Kavkaz, Fors, Hindiston va Qrimga tashrif buyurgan. Biroq, eslatmalarning aksariyati Hindiston, uning siyosiy tuzilishi, savdosi, qishloq xo'jaligi, urf -odatlar va marosimlariga bag'ishlangan. Asar lirik chekinishlar va avtobiografik parchalarga boy. Uning oxirgi sahifasi turkiy va buzilgan arab tilida; Bu, aslida, musulmonlarning odatiy ibodatlar bo'lib, bu Nikitinning Hindistonda bo'lganida, ehtimol, islomni qabul

qilganidan dalolat beradi, garchi u matnda bir necha bor eslatib o'tgan bo'lsa -da, nasroniylikdan uzoqlashishi uni bezovta qilgan.[1]

Bilina - og'zaki xalq dostonlari - nasroniy va butparastlarning urf -odatlarini birlashtirgan. O'rta asr rus adabiyoti ko'p jihatdan diniy xarakterga ega bo'lib, ko'plab janubiy slavyan elementlari bo'lgan cherkov slavyan tilining moslashtirilgan shaklidan foydalangan. Og'zaki rus tilidagi birinchi asar, ruhoniy Avvakumning tarjimai holi faqat XVII asr o'rtalarida paydo bo'lgan.

Odatda Buyuk Pyotr va Buyuk Ketrin bilan bog'langan Rossiyaning "g'arbiylashuvi" rus alifbosining isloh qilinishi va umumiy tilni umumiy adabiy maqsadlarda ishlatish g'oyasiga bag'rikenglikni oshirish bilan bir vaqtga to'g'ri keldi. XVIII asr boshlarida Antiox Kantemir, Vasiliy Trediakovskiy va Mixail Lomonosov kabi mualliflar shoirlar, tarixchilar va nosirlarning rivojlanishiga yo'l ochdilar.

Gavrila Romanovich Derjavin XVIII asrda Rossiyaning eng yaxshi shoiri bo'lgan va umuman Aleksandr Pushkindan oldingi eng buyuk rus shoiri hisoblangan. Derjavin imperatorga va boshqa hamkasblariga bag'ishlangan odatlari bilan yaxshi eslanadi. U "Felitsa" qo'shig'i bilan imperatorning e'tiboriga tushdi, bu uning ba'zi saroy aholisini masxara qilish bilan uni xushnud etdi. Derjavinning asosiy odatlari "Shahzoda Mescherskiyning o'limi to'g'risida" (1779), o'ynoqi "Felitsiyaga od" (1784), Evropaning barcha tillariga tarjima qilingan "Xudo" (1785) edi. "(1794), rus davlat arbobi va imperator Ketrin, shahzoda Potemkinning vafoti" Bullfinch "(1800) vafoti munosabati bilan, uning do'sti, general Aleksandr Suvorovga o'xshagan Potemkinning harbiy generali vafotiga bag'ishlangan.[2] U, shuningdek, birinchi rus milliy madhiyasi uchun so'zlarni taqdim etdi. Qo'rqinchli, razdavajsya!(G'alaba ovozi eshitilsin!) Taniqli dramaturglar orasida Aleksandr Petrovich Sumarokov va Denis Fonvizin bor edi. Fonvizin - rus ma'rifatparvarligining yagona dramaturgidir, uning pyesalari hozir ham sahnada. Uning asosiy asarlari - zamonaviy rus zodagonlarini masxara qiladigan ikkita satirik komediya. Rossiyadagi ma'rifatparvarlik G'arbiy Evropaning fikriga javoban paydo bo'ldi va uni rus hayotiga G'arbnning ijtimoiy, siyosiy va madaniy g'oyalarini ko'proq kiritishni istaganlar boshladilar. Eng yaxshi nasr yozuvchilari orasida Aleksandr

Nikolaevich Radishchev va Nikolay Mixaylovich Karamzin bor edi, ular ko'pincha zamonaviy rus adabiy tilini yaratgan. Bu borada Karamzin zamonaviy rus adabiyotining birinchi tan olingan ustasi va rus adabiy tilining otasi Pushkinga muhim ta'sir ko'rsatdi. U Rossiyaning eng muhim sayohat jurnalini yozgan. Rossiyalik sayohatchining maktublari, va haqli ravishda birinchi rus adabiyotshunosi deb ham atalgan. Keyingi faoliyatida u tarixni yozishga o'tdi. U bugun eng yaxshisi bilan eslanadi Rossiya davlatining tarixi, Gibbon asarlaridan namunali 12 jildli milliy tarix. XIX asr an'anaviy ravishda rus adabiyotining "oltin davri" deb nomlanadi. Asr romantizmning yuksalishi bilan boshlandi, bu ayniqsa she'riy iste'dodning gullashiga imkon berdi. Bu Ivan Turgenev, Fyodor Dostoevskiy va Lev Tolstoy kabi rus realist yozuvchilarining hukmronligi bilan yakunlandi. Jukovskiy, ehtimol, XIX asrning birinchi buyuk shoiri edi, lekin uning himoyachisi Aleksandr Pushkin rus romantizmining va umuman rus she'riyatining yuksalishi bilan chambarchas bog'liq edi. Pushkin adabiy rus tilini kristallashtirishda ham, rus adabiyotiga yangi darajadagi badiiylikni kiritishda xizmat qilgan. U Rossiyada haligacha tengdoshlari sifatida qaraladi va bu qarash Dostoevskiyning o'limidan bir oz oldin mashhur maqtovdagi yod etilgan. Uning eng mashhur asari-"Evgeniy Onegin" she'riy romantik romani. Pusxin Mixail Lermontov, Evgeniy Baratinskiy, Konstantin Batyushkov, Nikolay Alekseevich Nekrasov, Aleksey Konstantinovich Tolstoy, Fedor Tyutchev va Afanasij Fet kabi yangi avlod shoirlarini yaratishga yordam berdi. Lermontov o'z -o'zidan buyuk shoir va uning romani edi. Bizning davr qahramoni, rus romanining rivojlanishidagi muhim qadam. Pushkin singari u ham yoshligida duelda o'lardi. Birinchi buyuk rus yozuvchisi Nikolay Gogol edi. Gogol hazilkash, tengdoshlari kam. Uning "Palto" va "Burun" kabi qisqa hikoyalari, uning spektakli Bosh inspektor, va uning romani, O'lik ruhlar, XIX asr rus davlat xizmatining mayda byurokratik korruptsiyasini fosh eting, lekin odamlarning behudalik muammosiga chuqurroq uriling. Gogoldan keyin Leskov, Ivan Turgenev, Saltikov-Shchedrin va Goncharov keldi. Lev Tolstoy va Fyodor Dostoevskiy dunyodagi eng buyuk yozuvchilar qatoriga kiradi. Asr oxirida Anton Chexov realizmni qisqa hikoya janriga va dramaga kiritishga yordam berdi, shubhasiz, o'z davrining xalqaro

miqyosidagi eng yaxshi hikoya yozuvchisi va etakchi dramaturgiga aylandi. O'n to'qqizinchi asrning boshqa muhim voqealariga fabulist Ivan Krilov kiradi; Vissarion Belinskiy va Gertsen adabiy tanqidlari; Griboedov va Ostrovskiy kabi dramaturglar va Kozma Prutkov (jamoaviy taxallus nomi) satirik.

Kumush asr - bu rus filologlari tomonidan XX asrning dastlabki yigirma yillarida an'anaviy ravishda qo'llaniladigan atama. Apellyatsiya shuni ko'rsatadiki, o'sha davr "Oltin asr" ning dramatik kengligi va ko'lamiga erishmagan bo'lsa -da, u orqada qolmagan. Ayniqsa, she'riyatda, bundan bir asr ilgari "Oltin asr" bilan teng darajada g'ayrioddiy ijodiy davr bo'lgan. G'arb dunyosida boshqa atamalar, shu jumladan Fin de siècle va Belle Epo, biroz mashhurroq.

Kumush asr haqiqatan ham Aleksandr Blokning "Chiroyli xonimga oyatlari" paydo bo'lishi bilan boshlangan deb aytish mumkin bo'lsa -da, ba'zi olimlar uning xronologik doirasini kengaytirib, 1890 -yillarning asarlarini, Nikolay Minskiyning "Yorug'lik bilan" manifestidan boshlagan. vijdon "(1890), Dmitriy Merejkovskiyning "Zamonaviy rus adabiyotining tanazzuli sabablari to'g'risida "(1893) risolasi va Valeriy Bryusovning " Rus simvolistlari "almanaxi (1894). Kumush asrda rus simvolizm, akmeizm va rus futurizmining badiiy harakatlari ustunlik qildi. Shunga qaramay, boshqa ko'plab she'riy maktablar gullab -yashnadi, masalan Sirli anarxizm. Ivan Bunin va Marina Tsvetayeva kabi shoirlar ham bor edi, ular bu harakatlarning birortasi bilan o'zlarini birlashtirishdan bosh tortishdi. "Kumush asr" bilan ko'pincha shoirlar - Sergey Esenin va Aleksandr Blok va undan kichikroq Anna Axmatova, Marina Tsvetaeva, Osip Mandelstam va Boris Pasternak. Bu oxirgi ikki ayol va ikki erkakni ba'zan hazillashib "rus she'riyatining ABBA" deb atashadi. Kumush asr Rossiya fuqarolar urushidan keyin tugadi. Blokning o'limi va 1921 yilda Nikolay Gumilevning qatl etilishi, shuningdek, nufuzli Pasternak to'plamining paydo bo'lishi, Mening singlim - hayot (1922), davrning oxirini belgilab berdi. Kumush asr - bu, ayniqsa, Parijda Georgiy Ivanov va Berlindagi Vladislav Xodasevich boshchiligidagi muhojir shoirlar tomonidan nostalgik tarzda ko'rib chiqilgan oltin davr edi. O'sha davrning taniqli shoirlari: Valeriy Bryusov, Konstantin Balmont, Mixail Kuzmin, Igor Severyanin, Sasha Cherny, Nikolay Gumilyov,

Maksimilian Voloshin, Innokenty Annenskiy, Zinaida Gippiy. Kumush asr XIX asr rus adabiyoti an'alarining rivojlanishi deb hisoblansa-da, ba'zi avangard shoirlar uni ag'darishga urindilar, jumladan Velimir Xlebnikov, David Burlyuk va Vladimir Mayakovskiy. "Kumush asr" asosan she'riyati bilan mashhur bo'lsa-da, u Aleksandr Kuprin, Nobel mukofoti sovrindori Ivan Bunin, Leonid Andreev, Fedor Sologub, Aleksey Remizov, Yevgeniy Zamyatin, Dmitriy Merejkovskiy kabi birinchi darajali yozuvchilar va qisqa hikoyachilarni berdi. va Andrey Bely, garchi ularning ko'pchiligi nasr bilan bir qatorda she'r ham yozgan. Sovet hokimiyatining birinchi yillari adabiyotning avangard guruhlarining ko'payishi bilan ajralib turardi. Eng muhimlaridan biri Nikolay Zabolotskiy, Aleksandr Vvedenskiy, Konstantin Vaginov va Rossiyaning eng mashhur absurdisti Daniil Xarmsni o'z ichiga olgan Oberiu harakati edi. Oberiu (rus tilida, OBERIU-Ob'edinenie realnogo iskusstva, Haqiqiy san'at uyushmasi)-20-30-yillarda futurizmdan keyingi rus shoirlarining qisqa muddatli avangard guruhi. OBERIU guruhi provokatsion spektakllar, shirk kabi kaskadyorlar, sezilmaydigan she'rlarni o'qish va teatr taqdimotlari bilan mashhur bo'lib, ular Evropaning absurd teatridan oldingi va oldindan aytilgan (masalan, Xarmsning spektakli). Elizabet Bam "). Guruhning harakatlari 1920-yillar oxiridagi konservativ matbuotda "adabiy bezorilik" sifatida tanqid qilindi. 1930 -yillarning boshlarida u yanada qattiqroq jazolandi va uning ko'plab sheriklari hibsga olindi (garchi ko'plari tezda ozod qilingan bo'lsa ham). Boshqa mashhur mualliflar - Andrey Platonov, Mixail Zoschenko, Yuriy Olesha va Isaak Babel.

Ammo tez orada mamlakatni sovetlashtirish adabiyotni sovetlashtirishga olib keldi. Sotsialistik realizm rasman tasdiqlangan yagona uslubga aylandi. Yozuvchilar Maksim Gorkiy, Nobel mukofoti sovrindori Mixail Sholoxov, Aleksey Nikolaevich Tolstoy, shoirlar Konstantin Simonov va Aleksandr Tvardovskiy rasmiy sovet adabiyotining eng ko'zga ko'ringan vakillari edi. Ilf va Petrov singari faqat bir nechtasi, xarizmatik rassom Ostap Bender haqidagi pikaresk romanlari bilan, sotsialistik realizm ko'rsatmalariga qat'iy rioya qilmasdan nashr qila olardi. Hamma ham rasmiy mafkuraga bo'ysunmagan. Mixail Bulgakovning mashhur satirik romani, Usta va Marguerita ish stoliga o'tirdi. Boris Pasternak yozgan Doktor Jivago nashr etishga umidlari kam. Aka -

uka Serapionlar siyosiy mafkuradan mustaqil adabiyot yaratish huquqini talab qilishdi: bu ularni hukumat bilan ziddiyatga olib keldi. Ayni paytda muhojir shoirlar Georgiy Ivanov, Georgiy Adamov va Vladislav Xodasevich, yozuvchilar Ivan Bunin, Gaito Gazdanov, Mark Aldanov va Vladimir Nabokov kabi yozuvchilar quvg'inda gullab - yashnashda davom etishdi. Sovet Ittifoqidan keyin. Sotsialistik realizm Yuriy Trifonov kabi ba'zi yaxshi mualliflar, senzura to'siqlaridan o'tishga muvaffaq bo'lishdi, masalan, Nobel mukofoti laureati Aleksandr Soljenitsin (o'z asarlarini gulag lagerlari merosi asosida qurgan) yoki Vasiliy Grossman nashr qila olmadilar. ularning uydagi asosiy ishlari. Buning bir natijasi samizdat yoki o'z-o'zini nashr etishning paydo bo'lishi bo'ldi, chunki qo'lyozmalar mimografik tarzda yoziladi va norasmiy ravishda tarqatiladi. Hukumat, hatto chet elda ham rus adabiyotini nazorat qilmoqchi bo'ldi: Masalan, ular Nobel mukofoti qo'mitasiga bosim o'tkazib, 1965 yilda Konstantin Paustovskiy nomidagi adabiyot mukofotidan voz kechishdi. Sovrin o'rniga Sovet tuzumiga sodiq bo'lgan Mixail Sholoxov berildi. 1958 yilda Pasternak Nobel mukofotidan voz kechishga majbur bo'ldi. Post-kommunistik Rossiya bu asarlarning aksariyatini nashr etilganini va asosiy madaniyatning bir qismiga aylanganini ko'rdi. Biroq, Sovet Ittifoqi parchalanishidan oldin ham, ayniqsa, Xrushchev erishi davrida, asosiy bo'lmagan san'atga nisbatan bag'rikenglik asta-sekin o'sa boshladi. Bulgakov, Soljenitsin va Varlam Shalamovlarning ayrim asarlari 1960 -yillarda nashr etilgan. O'n yil ichida yangi taniqli mualliflar paydo bo'ldi, masalan, aka -uka Strugatskiylar, ijtimoiy tanqidni ilmiy fantastika sifatida yashirishdi. 1970-yillarda, ba'zi taniqli mualliflar nashriyot bilan cheklanib qolmay, balki antisovet kayfiyati yoki parazitizmi uchun jinoiy javobgarlikka tortilgan. Soljenitsin mamlakatdan chiqarib yuborildi. Nobel mukofoti sovrindori Jozef Brodskiy, yozuvchilar Vasiliy Aksenov, Eduard Limonov va Sasha Sokolov, hikoya yozuvchisi Sergey Dovlatov kabi yosh avlod rahbarlari AQShga hijrat qilishlari kerak edi, Venedikt Erofeyev esa ichkilikbozlikdan qutulib qoldi. Yigirmanchi asrning oxiri rus adabiyoti uchun qiyin davrni isbotladi, uning ovozlari nisbatan kam edi. Bu davrning eng ko'p muhokama qilingan mualliflari orasida roman yozuvchilari Viktor Pelevin va Vladimir Sorokin va shoir Dmitriy Aleksandrovich Prigov bor edi. Rus adabiyotida

nisbatan yangi tendentsiya shundaki, Tatyana Tolstaya, Lyudmila Ulitskaya va Dina Rubina kabi ayol yozuvchilar mashhurlikka erishdilar. Detektiv hikoyalar va trillerlar yangi rus adabiyotining juda muvaffaqiyatli janrini isbotladi: 1990 -yillarda Aleksandra Marinina, Polina Dashkova va Darya Dontsovaning ketma -ket detektiv romanlari millionlab nusxada nashr etildi. Keyingi o'n yillikda muallif Boris Akuninning "yuqori qoshli" detektiv fantastikasi, XIX asrning boshi Erast Fandorin haqidagi seriali mashhur bo'ldi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirzayeva F. Kasbiy fanlarni o‘qitishda ilg‘or pedagogik texnologiyalardan foydalanish(uslubiy qo‘llanma). Toshkent - 2 0 1 3
2. <https://cyberleninka.ru/article/n/interfaol-metodlar-o-quvchilar-kreativliginioshirishning-muhim-omili>
3. www.ziyonet.uz